

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

เนื่องจากสถานภาพที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่พบได้ในทุกเชื้อชาติ ทุกชนชั้น ไม่ว่าจะนับถือศาสนา หรือใช้ภาษาใดในการสื่อสาร สตรีทุกชนชั้นและทุกเชื้อชาติ ต่างก็ถูกสังคมกำหนดให้มีสถานภาพที่ด้อยกว่าเพศชายแทบทั้งสิ้น ซึ่งระดับของความไม่เสมอภาคนั้นแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายอันเป็นลายลักษณ์อักษร จารีตประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าแต่ละประเทศจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญเพียงใดก็ตาม แต่ดูเหมือนว่ากระแสของความรุนแรง และการเลือกปฏิบัติต่อสตรีนั้นยังคงดำรงอยู่เป็นกระแสร่วมกันของผู้หญิงทั่วโลก ซึ่งผู้หญิงทุกชาติ ศาสนา และทุกชนชั้นต่างก็ได้รับ (suffer) โดยทั่วถึงกันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ สถานภาพที่ด้อยกว่าของเพศหญิงยังคงมีให้เห็น ยกตัวอย่างเช่น

ในประเทศฝรั่งเศส ในด้านการทำงาน ผู้หญิงฝรั่งเศสยังไม่ได้รับ “สิ่งที่ดีกว่า” อย่างจริงจัง อาจจะมีผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ก็ไม่ได้มากมายทีเดียวนัก อย่างไรก็ตามผู้หญิงก็ยังคงได้งานที่ไม่สำคัญ เช่น ยังคงทำหน้าที่เลขาคู แต่ไม่ใช่ผู้จัดการ เป็นนางพยาบาลมากกว่าเป็นหมอ อาชีพที่ดีและน่าสนใจที่สุดก็มักจะไม่เป็นของผู้หญิง แม้แต่ความก้าวหน้าในอาชีพที่ผู้หญิงทำอยู่ก็มีขีดจำกัด¹

¹อลิส ขวาสเซอร์, “ซีโมน เดอ โบวัวร์ กับแนวความคิดเฟมินิสต์ในปัจจุบัน”, หนังสือรวบรวมบทสัมภาษณ์ Simone de Beauvoir. แปลโดย อมรสิริ-กนิษฐ์. “ฉันคือเฟมินิสต์ ผู้หญิงที่ขบถ”, สตรีทัศน์. ปีที่ 3, ฉบับที่ 3 สิงหาคม - ตุลาคม 2528, หน้า 78-82.

ประเทศรัสเซีย ผู้หญิงรัสเซียจะมีอาชีพที่ลำบากกว่า และด้อยกว่าของผู้ชาย ในประเทศนี้ จำนวนแพทย์เกือบจะทั้งหมดเป็นผู้หญิง ทั้งนี้เพราะ ขณะที่บริการทางการแพทย์ แพทย์พรีนัน อาชีพหมอก็คือเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนัก เหนื่อย และรายได้ต่ำมาก รัฐบาลเปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำงานด้านการแพทย์ และด้านการสอน ส่วนอาชีพที่สำคัญกว่า เช่น ทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือวิศวกรรม เป็นต้น จะเปิดโอกาสให้ผู้หญิงน้อยมาก²

การศึกษาวิจัยในประเทศนอร์เวย์ พบว่า ทักษะคิดดั้งเดิมยังเหลือซากอยู่ทำให้มีการแบ่งเพศในวิชาเรียน เช่น หนังสือตำราเรียนในโรงเรียนพณิชยการ มีภาพประกอบเป็นรูป ผู้จัดการชาย มีเลขา-เสมียนเป็นหญิง หรือจากการสำรวจที่พบว่า เด็กผู้ชายมักจะเลือกเรียนด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เทคโนโลยีหรือเศรษฐศาสตร์ ในขณะที่ผู้หญิงยังเลือกเรียนวิชา ตามประเพณีเก่าที่ชอบให้ผู้หญิงเป็นครู พยาบาล แม่บ้าน เลขา เสมียน³ ฯลฯ

ในทวีปเอเชีย เช่น ประเทศญี่ปุ่น แม้ว่าสภาพเศรษฐกิจมีความเจริญเท่ากับประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในโลก แต่ผู้หญิงญี่ปุ่นยังมีปัญหาเรื่องความกดดันจากค่านิยม และวัฒนธรรมที่จำกัดการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง ความคาดหวังของสังคมก็คือ การให้ผู้หญิงญี่ปุ่นรับแต่งงาน แล้วทำตัวให้เป็นเมีย แม่บ้าน อย่างเคร่งครัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พ่อบ้านให้ไปรับใช้ระบบอย่างจงรักภักดี⁴ ในส่วนของการศึกษา ครอบครัวชาวญี่ปุ่นมีความต้องการที่จะให้บุตรธิดา มีการศึกษาในระดับสูงแตกต่างกัน ระหว่างบุตรชายและบุตรสาว จากการสำรวจทัศนคติของคนญี่ปุ่นทั่วประเทศพบว่า คนญี่ปุ่นต้องการให้ลูกชายเรียนระดับมหาวิทยาลัย และสูงกว่าได้เพิ่มจาก 38% ในปี 1960 เป็น 73% ในปี 1983 ส่วนลูกสาว ความต้องการให้เรียนในระดับนี้

²อลิส ซวาส.ซอร์, "ซีโมน เดอ โบวัวร์ กับแนวความคิดเฟมินิสต์ในปัจจุบัน", หนังสือรวบรวมบทสัมภาษณ์ Simone de Beauvoir. อ้างแล้ว หน้า 79.

³นิรมล พฤตมาธร, คือผู้หญิงคือมนุษย์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส, 2536), หน้า 136.

⁴นิรมล พฤตมาธร, คือผู้หญิงคือมนุษย์. อ้างแล้ว หน้า 130.

ก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่เป็นจำนวนที่แตกต่างจากลูกชายอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในปี 1960 มี 13% และเพิ่มขึ้นเป็น 24% ในปี 1983⁵

ในประเทศจีน การแต่งงานถูกเรียกว่า “การกลับ” เพราะเหตุว่าหญิงสาวจะต้องถือว่าบ้านสามีคือบ้านของเธอเอง และดังนั้น เมื่อเธอแต่งงาน เธอจึงกำลังกลับสู่บ้านของเธอเอง ไม่ว่าสามีจะมีฐานะต่ำต้อยและยากไร้เพียงใดก็ตาม ภรรยาจะต้องไม่ดูถูกสามี แต่ทว่าจะต้องถือว่าการความยากจนในครอบครัวของสามีเป็นความพอใจของสวรรค์ ที่ลิขิตให้เธอมีโชคชะตาอันต่ำต้อยเช่นนั้น⁶ แม้แต่ปรัชญาเมธีขงจื้อ ซึ่งคนจีนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตนั้น สอนไว้ว่า เมื่อแต่งงานแล้วหญิงสาวจะต้องไม่ออกไปจากบ้านของสามี หากหญิงใดไม่กระทำเช่นว่านี้ และหย่าจากสามี หญิงนั้นจะต้องประสบกับความอับอายไปจนตลอดชีวิต เกี่ยวกับสาเหตุของการหย่าร้างพบว่า มีสาเหตุประการหนึ่งใน 7 ประการ อันถือว่าเป็นความผิดของสตรี ซึ่งผู้ที่ เป็นสามีจะใช้เป็นข้ออ้างในการหย่าร้างได้ คือ ภรรยาจะถูกหย่า หากไม่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ เหตุผลนี้เกิดจากหลักการที่ว่าหญิงแต่งงานเพื่อทำให้ชายมีผู้สืบสกุล แต่กระนั้นหญิงที่ไม่มีบุตรอาจไม่ถูกหย่าหากเป็นผู้มีจิตใจงาม มีความประพฤติที่ถูกต้องและปราศจากความอิจฉา ในกรณีนี้จะต้องนำเอาเด็กสายเลือดเดียวกันมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม อย่างไรก็ตามภรรยาที่ไม่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ก็ไม่อาจมีเหตุผลใด ๆ จะมาห้ามสามีไม่ให้ทำการหย่าร้างตน หากสามีมีบุตรกับภรรยาน้อย⁷

⁵ Nihon Hoso Syupan Kyokai (N.H.K.) 2nd ed., โครงสร้างทางความคิดของคนญี่ปุ่นในยุคปัจจุบัน (1983) (Gendai Nihonjin no Ishoku Kozo) (โตเกียว : เอ็น.เอช.เค., 1986), p.70, อ้างถึงใน พิพาดา ยังเจริญ, โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 228-229.

⁶ พิพาดา ยังเจริญ, โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต, อ้างแล้ว หน้า 271.

⁷ พิพาดา ยังเจริญ, โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต, อ้างแล้ว หน้า 271.

ในประเทศอินเดีย สถานภาพของสตรีดูเหมือนจะเลวร้ายที่สุด ประเพณีดั้งเดิม เมื่อสามีตายภรรยาจะต้องโดดเข้ากองไฟตายตามสามี หรือแม้แต่ปัจจุบัน วัฒนธรรมทางการแพทย์มีความก้าวหน้า แต่ดูเหมือนว่าจะกลายเป็นเครื่องมือตอกย้ำให้เราเห็นถึงสถานภาพที่ด้อยกว่าอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น สตรีที่ตั้งครรภ์แล้วเมื่อไปให้หมอตตรวจดู พอรู้ว่าจะได้ลูกผู้หญิงหมอก็ทำแท้งให้ กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยไม่ต้องกลัวว่าจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย จากการสำรวจวิจัยพบว่า การทำแท้ง 8,000 ครั้ง เมื่อตรวจดูพบว่า 7,999 ครั้งเป็นตัวอ่อนที่จะเกิดมาเป็นผู้หญิง⁸

สำหรับประเทศไทย ปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศชายและเพศหญิง เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่กับระบบโครงสร้างแบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) มาช้านานจวบจนปัจจุบัน กล่าวคือ สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ มีลักษณะเป็นสังคมจารีตประเพณี บทบาทของทั้งสองเพศถูกกำหนดด้วยระบบความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งมีความเชื่อและค่านิยมเป็นตัวควบคุม ในช่วงเวลาดังกล่าว บทบาทของหญิงและชายแบ่งแยกจากกันอย่างค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นปกครอง คือ กลุ่มเจ้านายและขุนนางข้าราชการ ผู้หญิงในกลุ่มนี้ไม่ต้องรับบทบาทในการแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว บทบาทหลักจึงจำกัดอยู่ที่การดูแลบ้านและบุตร ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียและจีน และเป็นค่านิยมที่มีอิทธิพลสูงอยู่ในสังคมนับตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน⁹

สังคมไทยในสมัยที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การได้มาซึ่งสิทธิและเสรีภาพของสตรีในช่วงนั้นจะขึ้นอยู่กับพระราชดำริของกษัตริย์แต่ละพระองค์ ที่จะทรงมีพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงสถานภาพของสตรีให้มีความเหมาะสมตามสภาพความเป็นอยู่ในขณะนั้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดกรณีการถวายฎีกาขึ้น เช่น คดีของอำแดงเหมือนที่ถูกบิดามารดาบังคับให้แต่งงาน กรณีนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกเลิกประเพณีคลุมถุงชน โดยออกเป็นพระราชบัญญัติลักฎกา จ.ศ.323 (พ.ศ.2453) โดยทรงตัดสินคดีว่า "บิดามารดาไม่ได้เป็นเจ้าของบุตรชายบุตรหญิง ดังหนึ่งคนเจ้าของโค กระบือ ช้าง ม้า จะตั้งราคาขาย

⁸นิรมล พงศาธร, คือผู้หญิงคือมนุษย์. อ่างแล้ว, หน้า 132.

⁹สุวรรณ เกรียงไกรเพชร, เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสตรีแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ปีสตรีไทย. ปีพ.ศ.2535, หน้า 36.

ตามชอบใจได้”¹⁰ หรือกรณีคดีของอำแดงจัน ซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาว่าถูกสามีคือนายเอี่ยมลักเอาชื่อไปขายให้ผู้อื่น รัชกาลที่ 4 จึงทรงมีพระราชดำริว่า “กฎหมายนี้เมื่อพิเคราะห์ดูเหมือนผู้หญิงเป็นคนไป หากความเป็นยุติธรรมไม่ ให้อภัยเสีย”¹¹ จึงทรงออกพระราชบัญญัติผู้ขายเมีย จ.ศ.325 (พ.ศ.2455) เป็นต้น หรือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับสถานภาพของสตรีถึงกับทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า “ท่านทั้งหลายได้เคยคำนึงดูบ้างหรือไม่ว่า เครื่องหมายสำคัญอย่าง ๑ แห่งความรุ่งเรือง (ซีวิลเซชัน) คือสภาพแห่งสตรี?...การยอมให้หญิงได้มีความเสมอหน้ากับชายเป็นองค์สำคัญอันหนึ่ง แห่งความรุ่งเรืองเป็นแน่แท้....การที่จะแก้ไขให้สภาพของสตรีดีขึ้น ข้าพเจ้าเห็นจะต้องแก้ทั้งประเพณีและกฎหมายแผ่นดิน ถ้าตราบิดขายยังได้หญิงไปเป็นภรรยา ง่าย ๆ และไล่หรือทิ้งเสียง่าย ๆ อย่างเช่นที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้แล้ว ยากที่จะหวังได้เห็นหญิงไทยรับความเสมอหน้ากับชายในต่างประเทศที่รุ่งเรืองแท้จริง”¹²

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงมีการจัดตั้งองค์กรสตรีที่เป็นรูปธรรมขึ้น คือ สมาคมสตรีไทยแห่งกรุงสยาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมสมาชิกผู้มีอาชีพเป็นกรรมกรสตรี การดำเนินกิจกรรมเน้นด้านสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากผู้หญิงไทยมิได้ผ่านการเข้าร่วมต่อสู้ในขบวนการปลดปล่อยประเทศชาติจากนักล่าอาณานิคมตะวันตกเหมือนผู้หญิงอินเดีย ศรีลังกา จีน เวียดนาม ฯลฯ การต่อสู้จึงมุ่งไปที่ประเด็นผู้ขายเป็นใหญ่เพียงอย่างเดียวและการเรียกร้องเพื่อสิทธิ

¹⁰ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย, เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, หน้า 66, อ้างจาก กฎหมายครอบครัว-มรดกเก่าและใหม่, เนติบัณฑิตยสภา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงกสิม มหิธร ท.จ.,ท.ช.,พ.ศ. 2504.

¹¹ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย, เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี,อ้างแล้ว, หน้า 70.

¹² สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย, หนังสือที่ระลึกงานนิติสงเคราะห์บอลล์, 10 ตุลาคม พ.ศ. 2513 อ้างใน สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ พ.ศ. 2535, เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์), หน้า 1-8.

สตรี จึงมีรูปแบบของการประนีประนอม ขอร้องมากกว่าจะเรียกร้องอย่างจริงจัง โดยสาเหตุของการต่อสู้นั้นเป็นเพราะมองเห็นปัญหาการเอาเปรียบผู้หญิงยากจนในโรงงานภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ประกอบกับได้รับอิทธิพลจากกระแสการเรียกร้องต่อสู้ของผู้หญิงทั่วโลกในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งทำให้การจัดตั้งสมาคมกรรมกรหญิง เพื่อช่วยเหลือกรรมกรหญิงได้ถือกำเนิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งสมาคมธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงแห่งประเทศไทย ซึ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2493 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่บุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมด้านงานสาธารณะกุศลเช่นเดียวกัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไปสู่ระบอบเผด็จการทหาร กระแสการเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวสตรีนิยมก็เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงฐานะของสตรีจึงเป็นรูปแบบของการ “ร้องขอ” มากกว่าจะเป็นการเรียกร้องของผู้หญิงเอง องค์การสตรีเป็นภาพของการรวมกลุ่มของสตรีชั้นสูงและสตรีชั้นกลางที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในทางเศรษฐกิจ เช่น สมาคมธุรกิจสตรี สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ฯลฯ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสิทธิสตรีจะเป็นรูปแบบของการร้องขอสิทธิ โดยอาศัยบารมีของผู้นำองค์กรสตรี เช่น ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลย์สงคราม ซึ่งครั้งหนึ่งได้เสนอหลักการที่จะให้สตรีได้รับสิทธิเสมอภาคในการรับราชการในกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ เท่าเทียมชาย ในการประชุมกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2495 ซึ่งที่ประชุมก็ได้ให้ความเห็นชอบ¹³ นอกจากนี้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลย์สงคราม ยังเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดตั้งสโมสรและสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงขึ้นทั่วราชอาณาจักรไทย โดยเชิญภริยาผู้ว่าราชการจังหวัด และภริยาข้าราชการ ซึ่งส่วนมากมีการศึกษาระดับกลางถึงระดับสูง ที่ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านให้ใช้เวลาว่างมาพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนและเพิ่มพูนความรู้ซึ่งกันและกันเท่ากับเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู หรือโรงเรียนฝึกผู้นำของสตรีที่จะได้ไปติดต่อกับสตรีประเภทที่มีความรู้น้อย ช่วยแนะนำในทางรักษาสุขภาพอนามัยในการประกอบหัตถกรรมในเวลาว่าง การดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นงาน ซึ่งมีลักษณะของงานสังคมสงเคราะห์ มากกว่าที่จะเป็นการเรียกร้องหรือรณรงค์เพื่อสิทธิสตรีอย่างแท้จริงสตรี เห็นได้ว่า แม้องค์กรสตรีจะมีกำเนิดมาเป็นเวลานานแล้ว แต่บทบาทขององค์กรเหล่านี้ยังจำกัดอยู่ในวงแคบ คือเป็นเพียงการรวมกลุ่มของ

¹³ คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์, “ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามกับงานบุกเบิกเพื่อพัฒนาสตรีไทย”, ในสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี. อ่างแล้ว หน้า 274.

สตรีเพื่อบริการทางวิชาการ หรือวิชาชีพให้แก่สมาชิกของกลุ่ม เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย สมาคมพยาบาล ฯ สมาคมแพทย์สตรี ฯ สมาคมเลขานุการ ฯฯ หรือเพื่อการอบรมด้านวัฒนธรรม จริยธรรม และศาสนา เช่น สโมสรวัฒนธรรมหญิง สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง สมาคมสตรีในจังหวัดต่าง ๆ ฯฯ หรือเพื่อความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น สมาคมนักเรียนเก่าของโรงเรียนสตรีต่าง ๆ หรือ เพื่อความมั่นคงของชาติ เช่น สมาคมแม่บ้านพิทักษ์ไทย สมาคมอาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น¹⁴

ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้หญิงไทยมีมากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงชนชั้นกลางจากรั้วมหาวิทยาลัย เป็นการต่อสู้เพื่อเรียกร้องการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยร่วมกิจกรรมเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย มีนิกกิจกรรมสตรีจำนวนมากไม่น้อยที่ก้าวขึ้นสู่ระดับผู้ประสานงานขององค์กร กิจกรรมในรั้วสถาบัน ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้หญิงโดยตรงแล้ว สตรีเหล่านี้ได้ศึกษาสภาวะของผู้หญิงไทยด้วยทัศนคติใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น การสำรวจปัญหาโสเภณีที่มีจิระนันท์ พิตรปรีชา เป็นแกนในยุคนั้น นอกจากการเรียกร้องเพื่อความเสมอภาคทางการเมืองแล้ว สตรีไทยในช่วงนั้นยังเน้นการปลดปล่อยตนเองของสตรีเพศ ซึ่งเนื้อหาที่ใช้รณรงค์มักจะเน้นถึงความเสียเปรียบของหญิงไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการวิเคราะห์ถึงที่มาของปัญหาว่าเป็นเพราะความคิดแบบศักดินาในสมัยเก่าและจิตสำนึกแบบทุนนิยม การรณรงค์ครั้งใหญ่ในยุคนั้นจึงออกมาในรูปของ กลุ่มผู้หญิง 10 สถาบัน ซึ่งจัดขึ้นในปลาย พ.ศ. 2518 โดยชูคำขวัญ “สตรี เสมอภาค สร้างสรรค์” ส่วนการดำเนินกิจกรรมนั้นจะเป็นการเข้าไปคลุกคลีกับหญิงไทยระดับพื้นฐาน ได้แก่ ผู้หญิงในโรงงาน เป็นต้น

ต่อมาเมื่อองค์การสหประชาชาติประกาศให้ ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล และทศวรรษ 2518-2528 เป็นทศวรรษสตรี โดยเน้นให้ประเทศภาคีสมาชิกยกระดับสถานภาพของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษในทุกด้าน และประเทศไทยได้ลงนามให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และมีผลบังคับใช้ในสมัยของรัฐบาล เปรม ติณสูลานนท์ ก่อให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาสตรีของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่

¹⁴ ปรีดา ศิริสวัสดิ์, การประสานความร่วมมือระหว่างรัฐกับองค์กรเอกชนในการให้บริการแก่สตรี, โครงการสตรีศึกษา สถาบันวิจัยสังคม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2531), หน้า 14.

ฉบับที่ 1,2 ตลอดจนฉบับที่ 3 ซึ่งผู้หญิงได้กลายเป็นกลุ่มเป้าหมาย เป็นเครื่องมือในการยกระดับ สถานภาพ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฯ ฉบับที่ 4 ผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นพลังในการพัฒนาประเทศ โดยรัฐจะเน้นกิจกรรมด้านการฝึกอบรม เรื่องอาหาร โภชนาการ และการฝึกอบรมให้เยาวชนสตรีเป็นกุลสตรี จนมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฯ ฉบับที่ 5 อันเป็นแผนงานด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ ซึ่งท้ายที่สุดก็เป็นการเพิ่มภาระการทำงาน ให้แก่ผู้หญิงมากขึ้น จากแผนพัฒนาที่รัฐจัดทำขึ้นส่วนหนึ่งมีผลทำให้องค์กรสตรีมีความตื่นตัว และจัดกิจกรรมด้านการพัฒนามากขึ้น เช่น ให้การศึกษา ฝึกอาชีพ จากรายงานการศึกษาข้อมูลและปัญหาในการส่งเสริมและประสานงานขององค์การสตรีภาคเอกชน พบว่า กิจกรรมที่องค์การสตรีภาคเอกชนส่วนใหญ่จัดทำ เป็นกิจกรรมที่เน้นทางด้านการศึกษา รองลงมาเป็นกิจกรรมทางด้านสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ กิจกรรมการวิจัย และวัตถุประสงค์ขององค์การสตรี ตามที่จัดทะเบียนไว้ ส่วนใหญ่เพื่อให้การสงเคราะห์ทั่วไป การส่งเสริมอาชีพ และการศึกษา ตามลำดับ และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เป็นการให้การส่งเสริมพัฒนา อาชีพ การศึกษา สุขภาพอนามัย และสงเคราะห์ทั่วไป ตามลำดับ การที่องค์กรเอกชนเหล่านี้ ต้องเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์และนโยบายการทำงานให้คล้ายตามสถานการณ์การเมืองภายใน ประเทศ เนื่องจากองค์กรต้องอิงรัฐบาลในด้านต่างๆ หรือถูกติดตามสอดส่องจากกลไกรัฐบาล¹⁵

องค์กรสตรีในประเทศไทยจึงมีพัฒนาการที่ยาวนาน ควบคู่กับการปกครองในระบบ ประชาธิปไตย โดยวัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินกิจกรรมของแต่ละองค์กร ขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ของบ้านเมือง และแนวนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น จนกระทั่งทศวรรษสตรีที่ ผ่านมา กระแสข้อเรียกร้องในเรื่องสิทธิสตรี และความเสมอภาคทางเพศ แพร่ขยายไปทั่วจาก องค์กรสตรีในทวีปยุโรปและอเมริกา มาสู่ทวีปเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย ที่خانรับการลงนามใน สัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และการเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีในทุกรูปแบบขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการผลักดันขององค์กร สตรีในภาคเอกชน ซึ่ง การประกาศสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในปี พ.ศ. 2489 มีรายละเอียดแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

¹⁵ ทิพย์ชนก รัตโนสถ และคณะ. รายงานการวิจัย การประเมินผลกิจกรรมองค์กร พัฒนาสตรีเอกชนในประเทศไทย. พ.ศ. 2528, หน้า 23.

1. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของประชาชนและสิทธิทางการเมือง
4. อนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติการตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของประชาชนและสิทธิทางการเมือง

อนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติที่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนโดยทั่วไปมีอยู่ 23 ฉบับ ในจำนวนนี้มี 5 ฉบับ ที่ว่าด้วยสตรีเป็นการเฉพาะ คือ

1. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ
2. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของสตรี
3. อนุสัญญาว่าด้วยความยินยอมในการสมรส อายุขั้นต่ำของการสมรส และการจดทะเบียนสมรส
4. อนุสัญญาว่าด้วยสัญชาติของสตรีที่สมรสแล้ว
5. อนุสัญญาว่าด้วยการเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากต่างประเทศ

ในเรื่องของสิทธิสตรีนั้น อาจกล่าวได้ว่าสิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชนมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะสตรีก็เป็นมนุษยชน ย่อมจะได้รับสิทธิที่เสมอภาคเท่าเทียมกับบุรุษ จากวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติ ซึ่งได้กำหนดไว้ใน (3) ว่า เพื่อบรรลุความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือปัญหามนุษยชาติระหว่างประเทศ และเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา “สิทธิมนุษยชนจึงเป็นของคนทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ภาษา หรือ ศาสนา และดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นของสตรี หรือมวลสตรี มีสิทธิมนุษยชนด้วยและไม่ใช่มืออย่างธรรมดาแต่มีความเท่าเทียมกับบุรุษ”¹⁶ เราอาจแบ่งสิทธิมนุษยชน ตามประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติที่มีส่วนที่เกี่ยวกับสตรีได้เป็น 7 ข้อ คือ

¹⁶ ทองใบ ทองเปาด์ . รายงานการประชุมสมัชชาสตรีแห่งชาติครั้งที่ 1 , สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (สำนักงาน กสส.), 2538, หน้า 83.

1. สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว
2. สิทธิในการศึกษา
3. สิทธิในการทำงาน
4. สิทธิในการรับราชการ
5. สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
6. สิทธิในการเดินทาง
7. สิทธิในทางสังคมและวัฒนธรรม

1. สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 16 ระบุว่า "(1) ชายและหญิงที่มีอายุเต็มบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะทำการสมรสก่อตั้งครอบครัวโดยปราศจากข้อจำกัดใดใด อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติหรือศาสนา คู่สมรสมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ในระหว่างสมรส และในการขาดจากการสมรส
(2) สมรสจะกระทำได้อีกแต่ด้วยความยินยอมโดยอิสระอย่างแท้จริงของผู้ที่จะเป็นคู่สมรส"

2. สิทธิในการศึกษา ในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 บัญญัติไว้ว่า "รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีเพื่อที่จะให้ประกันแก่สตรีทั้งหลายซึ่งสิทธิอันเสมอภาคกันกับบุรุษในด้านการศึกษาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประกันบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคของบุรุษและสตรี..."

3. สิทธิในการทำงาน อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ๗ ข้อ 11 บัญญัติไว้ว่า "รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านการจ้างงาน เพื่อที่จะประกันสิทธิอันเดียวกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี..."

4. สิทธิในการรับราชการ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเพศ

5. สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ข้อ 7 บัญญัติไว้ว่า "รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกประการ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านที่เกี่ยวกับการเมืองและทั่ว ๆ ไปของประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ประกันแก่สตรีภายใต้เงื่อนไขแห่งความเสมอภาคกับบุรุษ ซึ่งสิทธิในการที่จะออกเสียงในการเลือกตั้ง

และลงประชามติทั้งปวง และมีสิทธิที่จะได้รับเลือกตั้งเข้าไปในองค์กรที่มีการเลือกตั้งอย่างเปิดเผยทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในการวางนโยบายของรัฐบาล และดำเนินการตามนโยบายนั้น และในการรับตำแหน่งราชการ และปฏิบัติหน้าที่ราชการในทุก ๆ ระดับของรัฐบาล..."

6. สิทธิในการเดินทาง ปฏิญญาสากลข้อ 13 บัญญัติไว้ว่า

"(1) บุคคลมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายและในถิ่นที่อยู่ในขอบเขตดินแดนของแต่ละรัฐ
(2) บุคคลมีสิทธิที่จะเดินทางออกจากประเทศใด ๆ รวมทั้งของตนเองและที่จะกลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอน"

7. สิทธิในทางสังคมและวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

ข้อ 5 บัญญัติไว้ว่า "รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงเพื่อปรับปรุงแบบแผนความประพฤติทางสังคม และวัฒนธรรมของบุรุษและสตรี โดยมุ่งที่จะให้ได้ขจัดความเคียดแค้นและวิธีปฏิบัติ อันเป็นประเพณีและอื่น ๆ ทั้งปวง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเกี่ยวกับความต่ำต้อยหรือความสูงส่งของอีกเพศหนึ่ง หรือที่อยู่บนพื้นฐานของบทบาทแบบเก่า สำหรับบุรุษและสตรี..."

นอกจากสตรีจะได้รับความคุ้มครองในฐานะของมนุษย์ชน ตามประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติแล้ว เอกสารฉบับที่ถือว่าสำคัญที่วางหลักการคุ้มครองสิทธิสตรีไว้โดยเฉพาะ คือ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ประเทศต่าง ๆ ร่วมลงนามเป็นภาคี ในการประชุมสมัยที่ 34 เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2522 และประกาศใช้ในปี 2534 เมื่อได้รับการรับรองจาก 20 ประเทศ ปัจจุบันมีประเทศต่าง ๆ ให้สัตยาบัน (ratification) หรือ ภาคยานุวัติ (accession) อนุสัญญานี้แล้ว 99 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยที่ได้ร่วมลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2528 แต่รัฐบาลก็ได้ปฏิบัติตามอนุสัญญาทั้งหมด โดยการนำเอาเหตุผลเรื่องความมั่นคงของชาติและวัฒนธรรมมาเป็นข้ออ้าง เพื่อที่จะขอยกเว้นไม่ผูกพันตามอนุสัญญาเดิม 4 ข้อ คือ

1. อนุสัญญาข้อ 7 เรื่อง ความเสมอภาคทางการเมืองและการรับตำแหน่งทางราชการ
2. อนุสัญญาข้อ 10 เรื่อง ความเสมอภาคทางการศึกษา
3. อนุสัญญาข้อ 16 เรื่อง ความเสมอภาคในด้านครอบครัวและการสมรส
4. อนุสัญญาข้อ 29 เรื่อง การให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท¹⁷

การที่รัฐบาลสงวนบางข้อของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี มีผลให้กฎหมายต่าง ๆ ที่แสดงถึงความไม่เสมอภาคทางเพศยังคงมีอยู่ เช่น

1. ในส่วนของกฎหมายครอบครัว เรื่องการฟ้องหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดเหตุแห่งการฟ้องหย่า แสดงถึงความไม่เสมอภาค คือ

ก. สามีอุปการะเลี้ยงดู หรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา โดยที่ภริยามิได้ยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจด้วย ภริยาย่อมฟ้องหย่าได้

ข. ภริยามิรู้โดยสามีมิได้ยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจด้วย สามีย่อมฟ้องหย่าได้¹⁸

2. ในส่วนของความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า ยังคงมีการกำหนดเพศและจำนวนคนในการรับนักศึกษาของบางคณะ เช่น ในการสอบคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยยังมีการเลือกปฏิบัติในเรื่องเพศ โดยการจำกัดจำนวนชายและหญิงเข้าศึกษาในบางคณะ บางสาขาวิชา โดยเฉพาะในคณะสัตวแพทย์¹⁹

3. ในส่วนของความเสมอภาคทางการเมืองและการรับตำแหน่งทางราชการ จากการสำรวจ พบว่า ณ วันที่ 15 ธันวาคม 2540 ตำแหน่งทางการปกครอง คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด มีจำนวน 76 คน เป็นผู้หญิง 2 คน ตำแหน่งทางการเมือง พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวน 393 คน

¹⁷ คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (กปส.), สิทธิมนุษยชน. 2540, หน้า 109.

¹⁸ วีระวุฒิ วัชตมนายณ, "กฎหมายกับชีวิตในบ้าน", คู่มือกฎหมายสำหรับผู้หญิง. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536, หน้า 66.

¹⁹ อรวรรณ ชุมทรัพย์, "การจัดการเลือกปฏิบัติทางการศึกษา", คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), สารสตรี. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2540, หน้า 6.

เป็นหญิง 22 คน สมาชิกวุฒิสภา มีจำนวน 260 คน เป็นหญิง 21 คน คณะรัฐมนตรี มีจำนวน 48 คน เป็นผู้หญิงเพียง 1 คน²⁰

จากตัวอย่างจะพบว่าสตรีถูกละเมิดสิทธิไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม เช่น การเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งความไม่เสมอภาคระหว่างเพศชายและหญิงนี้เป็นที่รับรู้ของคนในสังคม แต่มีเพียงบุคคลบางกลุ่มที่ตระหนักและทำการรณรงค์เรียกร้องต่อรัฐบาล เพื่อให้สตรีได้รับการพัฒนาและมีสิทธิเสมอภาคกับบุรุษ ซึ่งกลุ่มรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีนั้นมีลักษณะการดำเนินงานกิจกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หากแต่มีจุดประสงค์ร่วมกัน คือ ให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมของแต่ละองค์กรจะมีนโยบาย แนวคิดแตกต่างกัน เช่น เน้นสิทธิความเสมอภาคทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ เช่น การจ้างแรงงาน สวัสดิการ การดำเนินกิจกรรมจึงแตกต่างกันเช่น องค์กรที่เน้นสิทธิเท่าเทียมกันทางการเมือง ก็จะมีกิจกรรมในรูปแบบของผู้นำท้องถิ่นสตรี ตผส. องค์กรที่เน้นสิทธิเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจก็จะมีกิจกรรมในรูปแบบของการเรียกร้องความเสมอภาคในการจ้างงาน สวัสดิการ กฎหมายลาคลอด 90 วัน โดยได้รับเงินเดือน องค์กรที่เน้นสิทธิเท่าเทียมทางกฎหมายก็จะมีกิจกรรม เช่น เรียกร้องให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี โดยให้ระบุนุโทษแก่ผู้ชายผู้ไปใช้บริการโสเภณีและผู้มีส่วนร่วมให้มีการค้าประเวณีเกิดขึ้น มีโซ่ลงโทษแต่ผู้ค้าประเวณี ซึ่งเป็นผู้หญิงแต่เพียงฝ่ายเดียว การเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายรับรองการทำแท้งเสรี เพื่อให้สตรีมีสิทธิในการจัดการกับร่างกายของตนเอง (reproductive rights) เป็นต้น และที่ดำเนินกิจกรรมเรียกร้องเพื่อให้มีความเสมอภาคทางสังคม เช่น ให้สตรีมีสิทธิจะเลือกใช้นามสกุลของตนเองหรือสามีก็ได้หลังจากการแต่งงาน หรือ การให้สิทธิสตรีใช้ค่านำหน้านามภายหลังการแต่งงาน โดยมีตั้งระบุว่า เป็น นาง หรือ นางสาว เป็นต้น ซึ่งองค์กรที่รณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีเหล่านี้หากจะนับจำนวนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนกว่า 300 องค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรก็มีพัฒนาการที่แตกต่างกัน บางองค์กรมีพัฒนาการยาวนานกว่า 50 ปี เกิดจากการเรียกร้องเพื่อสิทธิทางการเมือง เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย บางองค์กรก่อตั้งมาในสมัยของทศวรรษสตรี ขณะที่ประเด็นของสิทธิสตรี (women rights) ความเสมอภาค(equality)และสิทธิมนุษยชน(human rights) กำลังเป็นกระแสที่ทั่วโลกให้ความสนใจ เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง(Friends Of Women Foundation) ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2523 และบางองค์กรก่อตั้งไม่ถึง 10 ปีเช่น สถาบันวิจัยบทบาท

²⁰ วาสน์ สอาดพรรค, "หุ้นส่วนการเมือง", ตพส.ไทย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 กุมภาพันธ์ 2541.

หญิงชายและการพัฒนา (Gender And Development Research Institute) หรือ GDRI ซึ่งก่อตั้งในวันสหประชาชาติ วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2533 เป็นสาขาที่แยกออกมาจากสถาบันส่งเสริมสถานภาพสตรี เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการวิจัยโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแต่ละองค์กรจะมีพัฒนาการแตกต่างกัน มีแนวคิดในการดำเนินงาน และวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน หากแต่ก็มีความโดดเด่นเฉพาะตัว ทำให้องค์กรสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานจนเป็นที่ยอมรับขององค์กร สตรีอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งประเด็นการรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีนี้มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและที่ต้องพบกับความล้มเหลว จึงเป็นประเด็นที่นักศึกษาว่า มีปัจจัยร่วมใดบ้างที่ทำให้แต่ละองค์กร ซึ่งมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน มีแนวคิด โครงสร้างในการทำงานที่แตกต่างกัน แต่กลับมีความโดดเด่น ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม และมีผลงานจนเป็นที่ยอมรับขององค์กรสตรีอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของกลุ่มรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีไทย
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมือง ข้อเรียกร้อง ซึ่งมีผลกระทบต่อนโยบายของรัฐ และปัจจัยซึ่งเป็นส่วนกำหนดให้องค์กรสตรีหยุดยั้งประเด็นใด ๆ ขึ้นเป็นประเด็นเพื่อเรียกร้องต่อรัฐ
3. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ อันมีอิทธิพลต่อความคิดของกลุ่มผู้นำองค์กรสตรี ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงต่อพัฒนาการที่ต่อเนื่องของกลุ่มรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิสตรีไทย
4. เพื่อศึกษาถึงความสำเร็จ และความล้มเหลวในการรณรงค์ เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลตามนโยบายของกลุ่ม

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการ การก่อตั้งองค์กร วัตถุประสงค์ขององค์กร หลักและวิธีการทำงาน ยุทธศาสตร์การทำงาน การบริหารงานภายในองค์กร แนวคิดของผู้นำองค์กร ความสำเร็จและความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรม และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลทำให้โดยภาพรวมแล้วองค์กรประสบความสำเร็จ และมีพัฒนาการที่ต่อเนื่อง ยาวนานจวบจนปัจจุบัน
2. เป็นการศึกษาองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยเน้นด้านการรณรงค์เพื่อการพัฒนาสิทธิสตรี มีจำนวน 2 องค์กร คือ มูลนิธิเพื่อนหญิง และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา
3. ในการวิจัยจะมีกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม มีจำนวน 23 คน ได้แก่
 - 3.1 กลุ่มผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำองค์กร โดยทำการศึกษาองค์กรละ 6 คน
 - 3.2 กลุ่มที่เป็นผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กร โดยทำการศึกษาองค์กรละ 5-6 คน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการทำงาน หรือประสานงานร่วมกับองค์กรสตรีทั้งสอง มีจำนวน 6 คน โดยทำการศึกษามุคคนที่ทำงานทางด้านสตรีในภาครัฐ 2 คน และในภาคเอกชน 2 คน เป็นนักวิชาการ 1 คน และเป็นสื่อมวลชน อีก 1 คน เพื่อศึกษาถึงทัศนคติที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีต่อองค์กรเพื่อพัฒนาสิทธิสตรีโดยภาพรวม รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อองค์กรสตรีทั้งสององค์กร.

1.4 วิธีการศึกษา

1. วิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการค้นคว้าจากหนังสือ ข้อเขียน บทความ ความ เอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ
2. จากการสัมภาษณ์ (interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา เช่น ประธานกรรมการคนสำคัญ สมาชิกองค์กรผู้มีบทบาทในการรณรงค์และต่อสู้เพื่อขยายสิทธิ

สตรี ทั้งในรูปแบบของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับบทบาท และสิทธิที่สตรีมีอยู่ และพึงจะได้รับจากรัฐ ตลอดจนการสัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ ที่เคยทำงานหรือประสานงานร่วมกับองค์กรเพื่อพัฒนาสิทธิสตรี

1.5 สมมติฐานการศึกษา

1. ผู้นำในการต่อสู้ เรียกร้องเพื่อขยายสิทธิสตรีไทย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชนชั้นนำ (elite) สตรีซึ่งเติบโตขึ้นพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่กฎหมาย นโยบายของรัฐยังล้าสมัย ไม่เอื้อต่อสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้ชนชั้นกลางระดับสูงที่เป็นสตรีนั้น มองเห็นความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศจากประสบการณ์ของตนเอง การทำงานที่ต้องต่อสู้แข่งขันกับค่านิยมที่เน้นชายเป็นใหญ่ของสังคม ในขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากทฤษฎีแนวคิดจากตะวันตก เช่น กระแสเฟมินิสต์ (feminism) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในตะวันตก ผู้นำกลุ่มมรณงค์เพื่อการพัฒนาสิทธิสตรีไทยจึงได้รับอิทธิพลทางความคิด มีการรณรงค์เรียกร้องต่อนโยบายของรัฐ
2. พัฒนาการทางความคิด การปรับปรุงแนวคิดให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การรู้จักเลือกหยิบยกประเด็นปัญหาที่บ่งบอกถึงความไม่เสมอภาคทางเพศในสังคมไทยอันสอดคล้องกับกระแสการเรียกร้องขององค์กรสตรีในต่างประเทศ เป็นผลให้องค์กรสตรีไทยประสบความสำเร็จในการเรียกร้องในบางประเด็นปัญหา และเป็นผลให้องค์กรสตรีไทยมีพัฒนาการต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน
3. มีปัจจัยบางประการที่เป็นส่วนสำคัญ ทั้งที่เป็นส่วนเอื้ออำนวย และเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการ การเจริญเติบโตขององค์กรสตรี ซึ่งเป็นผลให้นโยบายบางประการขององค์กร มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จในการรณรงค์เรียกร้องต่อรัฐ อันมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในและภายนอกกล่าวคือ

3.1 ปัจจัยภายใน เช่น ความเข้มแข็งของผู้นำองค์กร ความเข้าใจในหลักการ และการรับรู้ในสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของสมาชิกองค์กร อันเป็นประเด็นที่

เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขององค์ พัฒนาการความต่อเนื่องขององค์กร ฯลฯ

3.2 ปัจจัยภายนอก เช่น แม้ว่าองค์กรบรรณรักษ์เพื่อพัฒนาสตรีไทย จะได้รับการยอมรับจากทั้งสังคมไทย และองค์กรต่างประเทศ หากแต่ได้รับความร่วมมือจากสตรีในสังคมไทยแต่เพียงเล็กน้อยในการเคลื่อนไหวต่อสู้ วรรณคดี เรียกร้องร่วมกับองค์กรสตรี ทั้งที่บรรยากาศภายในประเทศจะเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ในการแสดงออกทั้งในด้านการพูด เขียน และการ รวมกลุ่มของประชาชนแล้วก็ตาม

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความหมายของคำว่า "กลุ่ม" (groups) ในทางสังคมศาสตร์ คำว่า "กลุ่ม" หมายถึง การรวมตัวขององค์กรที่มีอยู่ในความสัมพันธ์นั้น เพื่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล กลุ่มจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน

ในทางรัฐศาสตร์ อาร์เธอร์ เอฟ. เบนท์ลีย์ (Arthur F. Bentley) ผู้ริเริ่มแนวความคิดเรื่องกลุ่มทางการเมืองได้ให้ความหมายไว้ว่า "กลุ่ม" คือ มวลมนุษย์ที่มารวมกันเพราะมีกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และปัจเจกชนแต่ละคนจะใช้กลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ กลุ่มทุกกลุ่มจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย กลุ่มกับผลประโยชน์จึงเป็นของคู่กัน²¹

ความหมายของ "เฟมินิสต์" (feminism) ตามความหมายของ ซีมอน เดอ โบวัวร์ (Simone De Beauvoir) นักทฤษฎีเฟมินิสต์ที่มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ผู้เขียนหนังสือชื่อ "เพศที่สอง" (The Second Sex) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า "เฟมินิสต์ หมายถึง ผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ที่ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสตรี"

²¹ Arther Fisher Bentley, The Process of Government : A Study of Social Pressure (Illinois : The Principia Press of Illinois, Inc. 1949), pp. 200-222.

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงการก่อตัว การจัดองค์กร บทบาททางการเมือง และปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อพัฒนาการของกลุ่มพรรคเพื่อพัฒนาสิทธิสตรีไทย
2. เพื่อให้ทราบว่ามียุคใดบ้าง ที่เป็นตัวกำหนดให้องค์กรสตรีหยิบยกประเด็น ปัญหาหนึ่ง ๆ ขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหาเพื่อต่อสู้ เรียกร้อง หรือต่อรองกับรัฐ
3. ทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการหยิบยก ประเด็นปัญหาใด ๆ ขึ้นต่อสู้เรียกร้องต่อรัฐ
4. ทำให้ทราบว่ามียุคใดบ้างที่เป็นตัวกำหนด และเป็นสาเหตุให้องค์กรพรรคเพื่อ พัฒนาสิทธิสตรีไทยมีพัฒนาการที่ต่อเนื่อง ยาวนาน จวบจนปัจจุบัน